

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора **Пріми Раїси Миколаївни** про дисертацію **Макарук Ольги Любомирівни** «Підготовка майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки. Дисертаційне дослідження Макарук Ольги Любомирівни «Підготовка майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу» в умовах ринково-економічних змін, викликів воєнного стану в Україні, переходу до європейських освітніх моделей «освіта – підприємництво – інновації» не викликає сумніву щодо актуальності та своєчасності, оскільки відкриває нові можливості у забезпеченні якісно нового рівня фахової підготовки майбутнього вчителя, актуалізує необхідність його підготовленості до формування підприємливості учнів як продуцентів нових цінностей, ініціатив, нових ідей відповідно до освітніх стратегій Нової української школи. Дослідження О. Л. Макарук набуває ще більшої актуальності у контексті його виконання в межах тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» «Підготовка майбутнього педагога до професійної діяльності в умовах трансформації суспільного устрою та інтегрування України в європейський освітній простір» (державна реєстрація № 0106U009432). Тему дисертації затверджено вченою радою ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 09 від 25 квітня 2005 р.), уточнено вченою радою ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 01 від 02 лютого 2016 р.; протокол № 2 від 26 лютого 2019 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується результатами дослідження, проведеного дисертанткою, і загалом, не викликає сумніву. Авторка цілком правомірно ставить собі за мету теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу.

Аналіз дисертаційної роботи О. Л. Макарук засвідчує продуманість і вмотивоване представлення дослідницького апарату, глибоке опрацювання здобувачкою понятійного поля дослідження. Цілком виправданою є структура дисертації, що засвідчує виважений підхід авторки до порушеної проблеми, обраний ракурс якої на тлі цивілізаційних і соціально-економічних змін у світі, модернізації системи вищої і фахової передвищої освіти надає роботі вагомості, інноваційності та експериментальної пошуковості, що видається нам особливо науково значущим.

Обрана структура дисертації не викликає заперечень. Особливу ретельність дослідниця виявляє в *першому розділі дисертації*, коли аналізує стан проблеми підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості учнів у педагогічній теорії та освітній практиці; розкриває сутність понять «підприємливість», «формування підприємливості молодших школярів», «підготовка майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів», «готовність майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів»); висвітлює сучасний стан підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу.

Цілком виправданим, на наш погляд, є те, що дисертантка, зважаючи на результати опрацювання наукових розвідок, відзначає: проблема підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів розглядається як процес оволодіння ними життєвими компетенціями,

загальнонауковими, професійними знаннями й уміннями для успішного здійснення майбутньої професійної діяльності, результативність якої зумовлюється глибоким осмисленням і прийняттям студентами підприємливості як особистісної якості сучасної людини, що орієнтує на постійний пошук нових можливостей, створення та реалізацію суб'єктивно нових ідей, технологій та соціальних проєктів, набуття досвіду саморозвитку у визначеному напрямі професійно-педагогічної діяльності.

Вважаємо переконливим авторське бачення щодо характеристики підприємливості як базової компетентності, як морально-вольової якості особистості, що виявляється в здатності та вмінні швидко знаходити потрібні й оптимальні рішення, використовувати «потрібні дії в потрібний момент» до нових форм відносин і діяльності як актуального запиту сьогодення, який покликана реалізувати Нова українська школа.

Другий розділ дисертаційної роботи – «Науково-методичне обґрунтування підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу» – містить, на наш погляд, належну наукову аргументацію щодо структурно-компонентного складу, критеріально-рівневої характеристики готовності майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів, розроблення моделі та обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу.

Заслуговує схвалення комплексний підхід О. Л. Макарук до аналізу різних наукових поглядів щодо структурно-компонентної будови підприємницької компетентності майбутніх фахівців певного професійного спрямування. Дисертантці вдалося систематизувати результати цього аналізу та виокремити якості, значущі для успішного провадження підприємницької діяльності вчителя початкової школи: обізнаність із теоретичними положеннями щодо підприємницької діяльності; здатність аналізувати стандартні й нестандартні управлінські ситуації; вміння проєктувати

алгоритм власної діяльності і передбачати її наслідки; самостійно приймати рішення в нестандартних виробничих ситуаціях, встановленні ділових стосунків тощо.

Логіка структурування поняття «готовність майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів» базується на розумінні його як стійкої особистісно-професійної характеристики, що ґрунтується на усвідомленій підприємницькій активності та є результатом підготовки. А відтак, дисертанткою виокремлено такі компоненти готовності майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів: *ціле-мотиваційний, змістово-знанневий, діяльнісно-рефлексивний*. Критеріями оцінювання сформованості виокремлених компонентів готовності майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів відповідно виділено *мотиваційний, когнітивний особистісний* та показники їх вияву як індикаторів, то дозволяють отримати кількісні й якісні параметри щодо прояву критеріїв.

Про кваліфікаційну готовність здобувачки до отримання наукового ступеня кандидата педагогічних наук свідчить логічне обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу: актуалізація позитивної мотивації та цілеспрямованості майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів; інтенсифікація освітнього процесу підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів через інтеграцію змісту навчальних дисциплін; активізація індивідуального досвіду рефлексії щодо готовності майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів через запровадження інтерактивної взаємодії у форматі «викладач-студент-учень».

У дисертації приваблює раціональний підхід О. Л. Макарук до моделювання підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів як цілісного відображення

досліджуваного процесу, що постає як сукупність взаємопов'язаних блоків-підсистем, які унаочнюють перебіг процесу професійної підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів як цілісного конструкту в середовищі педагогічного коледжу: методологічно-цільового (мета, завдання, методологічні підходи, принципи); змістово-організаційного (зміст, форми, методи досліджуваного феномену, педагогічні умови та етапи формування); діагностико-результативного (критерії, показники, рівні та результат підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів).

Третій розділ – «Дослідницько-експериментальна робота з підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу» – висвітлює сам процес та його результат, що перебуває у фокусі дослідницької уваги здобувачки.

Справляє позитивне враження експериментальна робота, проведена авторкою дослідження у розрізі констатувального і формувального експерименту. З тексту розділу, наведених даних змістового ресурсу експериментальної роботи, таблиць можна зробити висновок, що реалізація визначених педагогічних умов, послідовне їх упровадження мало позитивний вплив на підготовку майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу.

До безумовних позитивів ми відносимо і ретельно підібраний формувальний (лекції-візуалізації «Підприємливість – ключова компетентність Нової української школи», «Шляхи досягнення успіху в професійно-педагогічній діяльності»; організація круглого столу «Роль учителя у формуванні підприємливості здобувачів початкової освіти», мотиваційного тренінгу «Професійна спрямованість особистості вчителя», квесту «Шукаємо сучасного вчителя», «Реформи починаємо з учителя...», евристичних бесід («Пошук взаємозв'язків: підприємливий учитель – підприємливі учні»), ділових ігор («Потреби і можливості»), дискусії

(«Мотивація успіху: оптимістична та песимістична позиції»), комплексу практичних завдань для виконання їх у ході педагогічної практики, виконання студентами запропонованих творчих завдань, робота з текстом-джерелом на практичних заняттях, STEM навчання, SWOT-аналіз тощо) та діагностувальний інструментарій (анкетування, тести-питальники тощо).

Достовірність і наукова новизна одержаних результатів, повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях.

Оцінюючи роботу за параметрами новизни, зазначимо, що авторкою вперше *обґрунтовано* сукупність педагогічних умов підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу (актуалізація позитивної мотивації та цілеспрямованості майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів; інтенсифікація освітнього процесу підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів через інтегрування змісту навчальних дисциплін; активізація індивідуального досвіду рефлексії щодо готовності майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів через запровадження інтерактивної взаємодії у форматі «викладач–студент–учень») та експериментальна перевірка ефективності їх запровадження в освітній процес педагогічного коледжу; *розроблено* модель підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу, що складається з трьох блоків (методологічно-цільовий, змістово-організаційний, діагностико-результативний). Вважаємо за належне відзначити і такі грані наукової новизни дослідження здобувачки: *конкретизовано* компоненти (ціле-мотиваційний, змістово-знаннєвий, діяльнісно-рефлексивний), критерії (мотиваційний, когнітивний, особистісний), показники та рівні (творчий, продуктивний, репродуктивний) готовності майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу; *уточнено* сутність основних понять дослідження («підприємливість», «формування

підприємливості молодших школярів», «підготовка майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів», «готовність майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів»); *удосконалено* змістове наповнення і методичний супровід процесу підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу; *подальшого розвитку* набули теоретично-методичні й технологічні аспекти професійної підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів на засадах компетентнісного підходу та цифровізації освіти.

Вірогідність одержаних здобувачкою наукових результатів не викликає сумніву, оскільки вони є цілком адекватними щодо конкретних завдань дослідження, досягнутих завдяки використанню комплексу взаємопов'язаних дослідницьких методів і ґрунтовній джерельній базі. Результати дослідження належним чином апробовані і впроваджені в освітянську практику.

Зміст дослідження відображено в 15 публікаціях, серед яких: 5 статей у наукових фахових виданнях України та 2 – в іноземних наукових періодичних виданнях (1 – у виданні, що входить до міжнародної наукометричної бази Web of Science; 1 – у виданні країни ЄС); 7 публікацій, що засвідчують апробацію результатів дослідження у матеріалах конференцій, 1 навчально-методичний посібник.

Значущість дослідження для науки і практики, шляхи його використання.

Матеріали дослідження мають безсумнівну практичну значущість і можуть бути використані викладачами закладів вищої та фахової передвищої освіти для підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів; розроблення навчальних і методичних посібників для майбутніх фахівців зі спеціальності 013 Початкова освіта.

Оцінювання ідентичності анотації та основних положень дисертації. Анотація написана українською та англійською мовами й

повністю відображає основний зміст, не містить інформації, яка відсутня в роботі. Текст дисертації та анотації оформлені відповідно до вимог МОН України. Зміст автореферату відповідає тексту дисертації, в ньому повною мірою висвітлено хід та основні результати наукового пошуку.

Однак, попри відзначений позитив, у контексті наукової дискусії, вважаємо за необхідне висловити деякі міркування, що виникли в процесі рецензування і потребують уточнень і пояснень:

1. На наш погляд, деякі позиції наукової новизни мають дещо декларативний характер. Зокрема, позиція «подальшого розвитку набули теоретично-методичні й технологічні аспекти професійної підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів на засадах компетентнісного підходу та цифровізації освіти». Не зовсім зрозуміло, як саме здобувачка розвинула окреслені аспекти на засадах компетентнісного підходу та цифровізації освіти, за рахунок чого відбувся розвиток.

2. Зважаючи на періоди виконання дисертаційного дослідження (п.3.1), що супроводжувалися карантинними обмеженнями, а з 2022 року ще й воєнними, у тексті доцільно було б чітко зазначити формат проведення навчальних занять (очний, дистанційний, змішаний).

3. З логіки дисертаційної роботи стає очевидним, що педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу здобувачка визначає виключно за результатами теоретичного аналізу наукових праць. Необхідно зазначити, що, якби дисертантка взяла до уваги результати аналізу практики підготовки студентів у педагогічних коледжах, то обґрунтованість виокремлених педагогічних умов була би більш переконливою.

4. Попри використання цікавих інноваційних технік і технологій, як-от: стартап-проект, сторітеллінг, STEM навчання, SWOT аналіз, робота значно виграла б за рахунок підсилення реалізації третьої педагогічної умови інноваційними педагогічними технологіями, націленими на активізацію

набуття індивідуального досвіду рефлексії готовності майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів через запровадження інтерактивної взаємодії (ігрові, тренінгові, експірієнс-технології тощо).

5. Детальний аналіз роботи дозволяє узагальнити, що варто було б уточнити, які саме види педагогічної практики, відповідно до освітньо-професійної програми і навчальних планів базових закладів вищої освіти, змістовно доповнювалися у площині дослідження.

6. Практичне значення виконаного дослідження значно посилилося б, якби здобувачка розробила авторський спецкурс, електронні навчально-методичні матеріали.

Висновок. Викладені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Макарук Ольги Любомирівни «Підготовка майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу», яка є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагоме теоретичне і прикладне значення для теорії і методики професійної освіти, відповідає профілю спеціалізованої вченої ради та чинним вимогам, що висуваються до дисертацій (пункти 9, 11-14) «Порядку присудження наукових ступенів» (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України за № 567 від 24.07.2013 р. зі змінами), нормативним актам МОН України та паспорту спеціальності, а її авторка – Макарук Ольга Любомирівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри теорії і методики

початкової освіти Волинського національного

університету імені Лесі Українки

Раїса ПРИМА

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Відділ аспірантури і докторантури
Вх. № 03.04-30/31
«11» 05 2023 р.

ПІДПИС
ЗАСВІДЧУЮ
Вчений секретар університету
«___» _____ 20__ р.